

هشت اثر فرهنگی ثبت شده کی ایران در فهرست

افسانه عمیدی

۱. تخت جمشید

بنای تخت جمشید یکی از عظیم‌ترین، باشکوه‌ترین و زیباترین مجموعه‌های تاریخی ایران و جهان است. ساخت این بنای مجلل به دست داریوش اول در سال ۵۱۸ پیش از میلاد آغاز شد. وی در نظر داشت به این وسیله پایتختی در موطن اصلی خویش احداث کند که تا آن زمان نظیرش شناخته نشده بود. به همین دلیل، جلگه‌ی وسیع مرودشت را که در مرکز خاک پارس واقع شده و دارای پیشینه‌ی تاریخی بس کهن بوده، انتخاب کرد. بر دامنه‌ی صخره‌ای کوه رحمت که از نظر بارش میان مکان مقدسی بود بنای تخت جمشید را بنیان نهاد.

نام درست و اصلی مجموعه‌ی مشهور به تخت جمشید و سکونتگاه واقع در نزدیک آن، «پارسه» بود. یونانیان آن را

«پرسپولیس» می‌نامیدند. این مجموعه

در دوره‌ی ساسانیان «صد ستون» و در دوران پس از اسلام تا دوره‌ی قاجار، «چهل ستون» و «چهل منار» نیز خوانده می‌شد. کار ساختمانی تخت جمشید در طول حکومت پسر داریوش خشایارشا اول و نوه‌اش، اردشیر اول ادامه یافت و بدین ترتیب، ساخت آن نزدیک به ۱۲۰ سال طول کشید. این بنا حدود ۲۰۰ سال آباد و مورد استفاده‌ی شاهان بود. وسعت همه‌ی ساختمان‌های تخت جمشید در حدود ۱۳۵ هزار متر مربع و ارتفاع کف ساختمان‌ها نسبت به دشت، از ۸ تا ۱۸ متر است. در حال حاضر، آثار این بنای تاریخی در ۶۰ کیلومتری جنوب شهرستان شیراز واقع شده است. برای ایجاد مجموعه‌ی تخت جمشید، گاه از معدنی که در حدود ۴۰ کیلومتری این مکان

است. سنگ‌های عظیمی را حمل

کرده‌اند. تخت جمشید یا پارسه، نام آورترین و غرورآمیزترین گنجی است که تا کنون در ایران برپا شده و در دوره‌ی هخامنشیان، از مراکز بسیار مهم اداری و حکومتی بود که از نظر آئینی، مذهبی و تشریفاتی نیز اهمیتی خاصی داشت. هر یک از بناهای تخت جمشید از شکوه و عظمت خاصی برخوردارند، اما عمده‌ترین آثار آن را به این شرح می‌توان برشمرد: ۱. پلکان ورودی، ۲. دروازه خشایارشا، ۳. کاخ آپادانا، ۴. تالار صدستون، ۵. کاخ مرکزی، ۶. کاخ هدیش، ۷. کاخ تچر، ۸. گوردخه‌ها، از مجموعه کاخ‌های تحسین برانگیز تخت جمشید اکنون جز ویرانه‌های به یاه مانندی و منحصر به فرد چیزی باقی نمانده است و

پخته، مکان‌های مقدسه و یک انباری وجود دارد. اتاق‌های انباری که در آن‌ها چیزهایی مانند اسلحه و گلدان پیدا شده است دیوارهایی از خشت خام و کف‌هایی مستور از آجر پخته داشته‌اند.

این زیگورات که هم پرستشگاه و هم آرامگاه بوده پنج برج متحد‌المرکز و مختلف‌الارتفاع را شامل می‌شده که درونی‌ترین و بلندترین آن‌ها، قاعده‌ای به ضلع ۱۱۵ پا و ارتفاعی مساوی ۱۶۰ پا داشته است.

چهار درگاه باشکوه آن که روی آن‌ها با آجرهای تنگ هم طاق زده شده، دارای ارتفاعی معادل ۲۵ پا بوده‌اند. درگاه‌های مذکور به مجموعه اتاق‌هایی به طول بیش از ۵۰ پا، آرامگاه‌ها، تونل‌ها، طاق‌ها، پلکان‌ها و آب‌راهه‌هایی راه می‌یابند.

اکثر دیوارهای زیگورات از خشت خام ساخته شده‌اند که آن‌ها را با ملاط گل و آهک و قیر به هم پیوند داده‌اند و سطح آن‌ها وسیعاً با آجر پخته‌ی لعاب‌دار به رنگ‌های آبی و سبز متالیک براق، نماسازی شده بود. در این بنا، خاتم‌کاری با عاج نیز به کار رفته و درهای چوبی آن با آینه‌کاری مات که حیوانات را در حال جست‌وخیز نشان می‌داده زینت یافته بود. به علاوه، ریزه‌کاری‌هایی را با سفال لعاب‌دار روی درها انجام داده بودند.

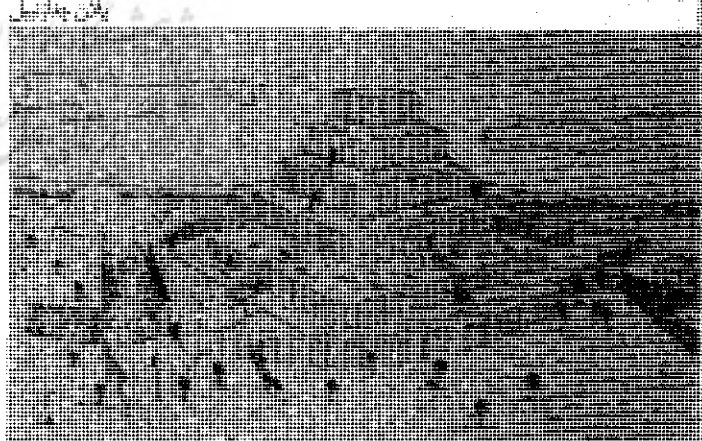
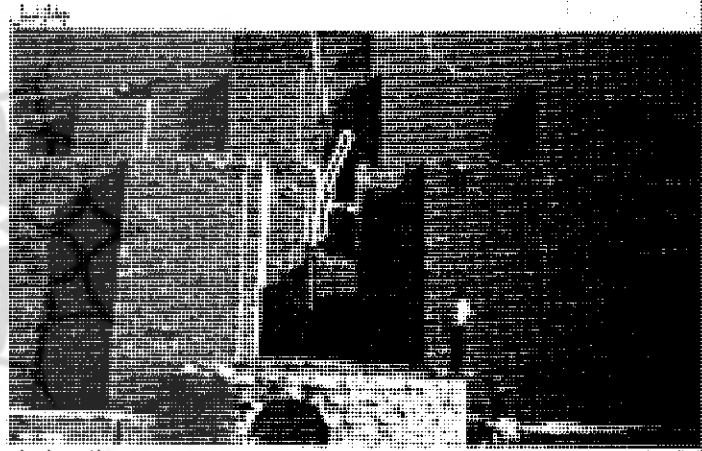
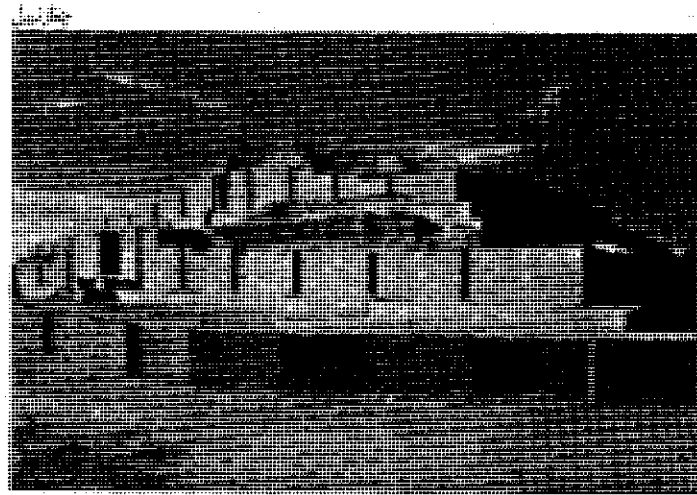
این بنای باشکوه در تابستان ۱۳۵۷ ش، از سوی کنفرانس عمومی یونسکو در فهرست آثار جهانی به ثبت رسید و جامعه‌ی جهانی برای آن ارزش استثنایی قایل است.

۳. میدان نقش جهان

میدان نقش جهان، در زمان شاه عباس اول، به منظور پاسخجویی به نیاز روزافزون پایتخت جدید صفویان به توسعه‌ی تأسیسات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، در بخش جنوبی شهر ساخته شد و مرکز قدیمی شهر (میدان کهنه) را از رونق انداخت. زیرا این میدان، در نقش جدید شهر، مراکز فعالیت‌های اقتصادی و فرهنگی را در یک مجموعه‌ی فعال متمرکز کرده است. سردر بازار قیصریه در شمال، کاخ عالی‌قاپو در غرب، مسجد امام در جنوب و مسجد شیخ لطف‌الله در شرق میدان واقع شده است و در فاصله‌ی میان این بناها، غرفه‌های دو طبقه‌ای قرار دارند.

میدان نقش جهان در دوره‌ی صفوی محل برگزاری جشن‌های رسمی، رژه‌های قشون، و مسابقات چوگان، سوارکاری و تیراندازی بوده است. دو دروازه‌ی سنگی چوگان در شمال و جنوب میدان، یادگار روزگار اهمیت و اعتبار این میدان تاریخی است. عمارت عالی‌قاپو دارای پنج طبقه ساختمان است که هر طبقه‌ی آن تزئینات ویژه‌ای دارد که با وجود لطمه‌های جبران‌ناپذیر بر تزئینات آن، هنوز هم شاهکارهایی از گچ‌بری‌های دوره‌ی صفوی را نشان می‌دهد.

مسجد شیخ لطف‌الله که به فرمان شاه عباس اول در مدت ۱۸ سال ساخته شد، یکی از شاهکارهای هنر معماری و کاشی‌کاری قرن یازدهم هجری است. کتیبه‌ی سردر مسجد به خط ثلث علیرضا عباسی، به

تاریخ ۱۰۱۲ ق است. معمار و بنای مسجد استاد محمدرضا اصفهانی است.

مسجد امام در سال ۱۰۲۰ ق به دستور شاه عباس بزرگ، در ضلع جنوبی میدان نقش جهان ساخته شد. این مسجد مجموعه‌ای از تأسیسات شهری را در برمی‌گیرد، از جمله بازارچه، مدرسه، حمام، مغازه و دیگر بناهای دارای درآمد وقفی. و این، در شهرسازی ایرانی سنت بوده است. در حیاط مدرسه‌ی جنوبی مسجد، سنگ مثلث شکلی نصب شده که ظهر حقیقی اصفهان را نشان می‌دهد و گفته می‌شود، محاسبه‌ی دقیق آن را «شیخ بهائی»، دانشمند مشهور هم‌زمان با شاه عباس بزرگ انجام داده است.

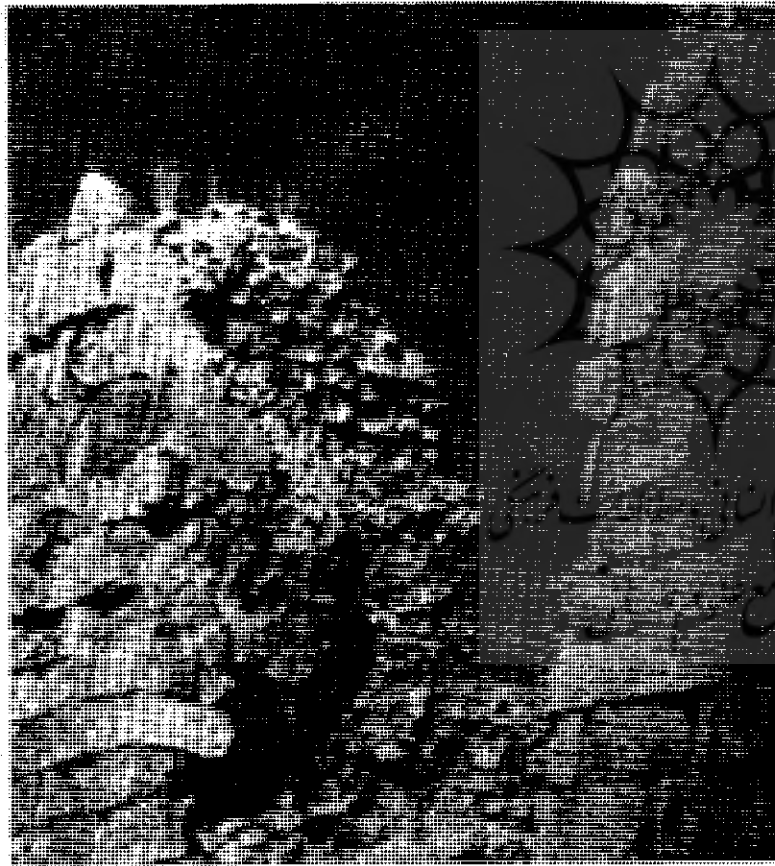
میدان نقش جهان، در تابستان ۱۳۵۷ ش در فهرست آثار جهانی به ثبت رسید.

۴. تخت سلیمان

در ۴۲ کیلومتری شمال خاوری شهر تکاب، دو کیلومتری شمال خاوری روستای نصرت آباد دهستان احمدآباد، بخش تخت سلیمان شهر تکاب قرار گرفته است که یکی از ارزشمندترین مراکز تاریخ و فرهنگ ایران و جهان به شمار می‌رود.

در تخت سلیمان، بقایایی از آثار چند دوره‌ی قبل از اسلام، در اطراف دریاچه‌ی گودال مانندی موجود است. طول دیوارهای شهر حدود چهار هزار پاست که ضخامت آن گاه به حدود ۱۵ پا، و بلندی آن به حدود ۴۵ پا می‌رسد. دو دروازه و ۲۷ برج دارد و در داخل آن، آتشکده‌ی بزرگ و نیز کاخ‌های متعددی قرار گرفته‌اند. در میان یافته‌های جدید می‌توان به یک قلعه‌ی به‌خوبی حفظ شده هم اشاره کرد. در داخل شهر نیز، خرابه‌های قصری از نوع قصر سلجوقی دیده می‌شود که در دوره‌ی ایلخانان مرمت و بازسازی شده است.

تخت سلیمان که مجموعه‌ای از معماری دوران ماد تا ایلخانی را در خود جای داده، برفراز سکویی گرد و طبیعی به قطر چند صد متر ساخته شده است. این سکو، حاصل رسوب‌های دریاچه‌ای به ژرفای ۴۵ تا ۶۵ متر است که سده‌هاست، در ته آن چشمه‌ای می‌جوشد.

تخت سلیمان. دیوار شکسته

هخامنشیان، مراسم تاجگذاری در پاسارگاد انجام می‌شد.

کاخ‌های پاسارگاد همگی در میان باغ‌های پرآب و سرسبز قرار گرفته بودند. مهم‌ترین آثار مکشوفه در پاسارگاد عبارتند از: آرامگاه کوروش، کاخ ورودی، پل، کاخ پذیرایی، و کاخ اختصاصی کوروش.

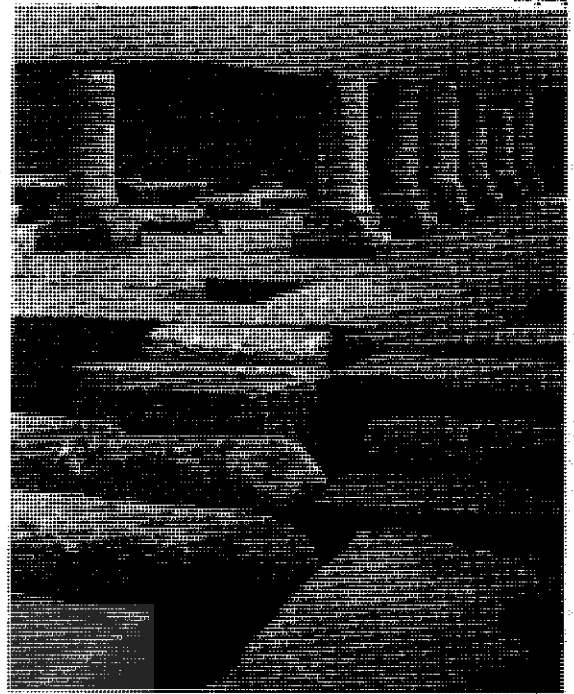
نام پاسارگاد همیشه با نام آرامگاه کوروش مترادف است. این آرامگاه در ابتدای مجموعه آثار پاسارگاد واقع شده است. این بنای ساده از سنگ سفید به صورت اتاق چهارگوش مستطیل بدون پنجره، با سقف سنگی شیروانی شکل که بر یک هرم چند پله‌ای استوار است، ساخته شده است و تنها یک در ورودی دارد. آرامگاه، در عین سادگی، نمایشگر قدرت و اقتدار بنیانگذار سلسله‌ی هخامنشی است.

پاسارگاد در ۱۱ تیر ۱۲۸۳، در بیست و هشتمین اجلاس کمیته‌ی میراث جهانی، به عنوان نخستین پایتخت امپراتوری هخامنشی، در فهرست آثار جهانی به ثبت رسید.

ایوان تاجگذاری خسرو پرویز، «آشکده‌ی آذر گشسب» و «پرستشگاه آناهیتا»، همه رو به این دریاچه و روی ایوان یا سکویی که بر دشت پیرامون اشراف دارد، ایجاد شده است. هم‌جواری این مجموعه با زندان سلیمان که خود از شگفتی‌های طبیعی و مخروطی توخالی به بلندی حدود ۱۰۰ متر است، ویژگی‌های فرهنگی طبیعی این مجموعه را در جهان منحصر به فرد می‌سازد. این مجموعه در اواخر تیرماه ۱۳۸۲ در فهرست آثار جهانی به ثبت رسید.

۵. پاسارگاد

جلگه‌ی پاسارگاد در هفتاد کیلومتری شمال تخت جمشید و در دشت مرغاب واقع شده است. «پاسارگاد» ریشه از نام یکی از قبایل قوم «پارس» دارد و به معنی اردوی «پارتی» است. از چندین کاخ جدا و پراکنده در جلگه‌ای پهناوری تشکیل شده و نخستین پایتخت هخامنشیان بوده است. تا پایان حکومت

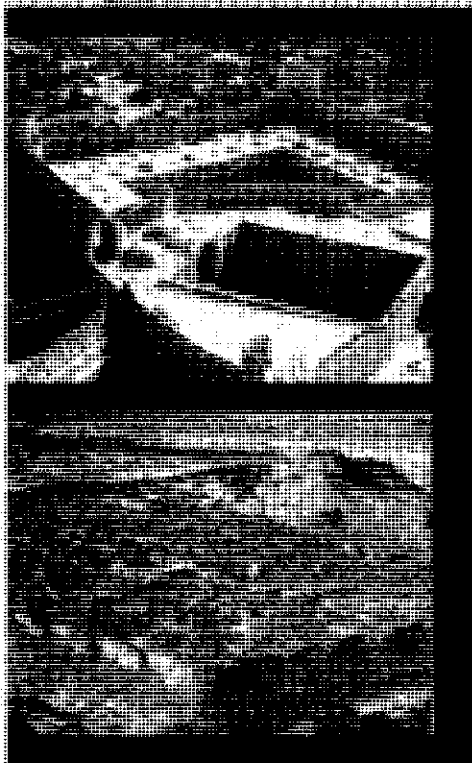
پاسارگاد. مقبره‌ی کوروش

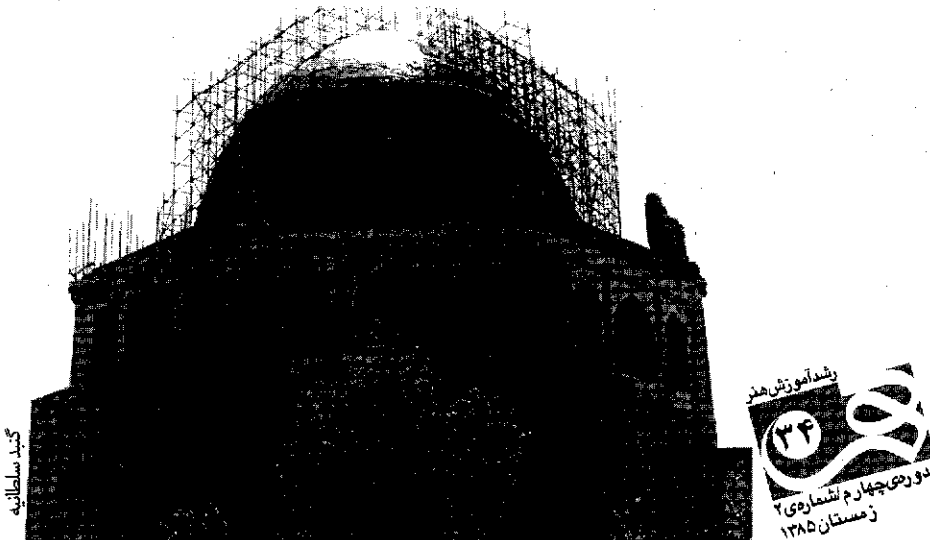
ع ارگ بم

شهر کوچک بم در کنار جاده‌ی معروف ابریشم واقع است و با ساحل خلیج فارس ارتباط دارد. بم در دوران پیش از اسلام، در زمان اشکانیان پی‌ریزی شده است، ولی رونق آن مربوط به قرن دهم میلادی است. این شهر از نظر اقتصادی و بازرگانی ارزش و اهمیت ویژه‌ای دارد. مساحت قلعه و ارگ بم ۱۸۰ هزار مترمربع (حدود ۱۸ هکتار) است که حصاری به ارتفاع متوسط ۶ تا ۷ متر، و طول تقریبی ۱۸۱۵ متر، دورتادور ارگ را فرا گرفته است. در حصار درونی (حصار دوم) که حاکم‌نشین را در برمی‌گیرد، دو برج وسیع و بزرگ ساخته شده‌اند که به برج‌های بیناباش معروفند. در حصار سوم نیز، شش برج کوچک تعبیه شده است. مجموعاً ۶۷ برج در تمامی شهر قدیم وجود دارد. در شهر کهنه‌ی بم، بهتر از هر جای دیگر ایران، می‌توان ایده‌ی روشنی از یک شهرک سنتی اسلامی به دست آورد؛ زیرا به آسانی می‌توان کاربرد اصلی ویژگی‌های هر بنا را دریافت. طراحی و معماری قلعه و ارگ بم بسیار هوشمندانه و راهبردی است و نشان می‌دهد که در مقطعی خاص از زمان بنا شده است، تا بناها همدیگر را کامل کنند و پوشش دهند. در مرکز شهر کهنه در مرتفع‌ترین قسمت آن، قلعه و ارگ بم واقع شده و ارزش و اهمیت آن به حدی است که تمامی آثار و ابنیه‌ی بازمانده در محور آن، به ارگ بم شهرت یافته است. معماری بم در گذشته به سه بخش تقسیم شده که اکنون نیز این تقسیم‌بندی قابل تشخیص است:

۱. شهر کوچک محصور در دیوار داخلی، با ارگ، بازارها و مسجد جامع.
 ۲. محله‌های غیرمحصور با ساختمان‌های فشرده و درهم که بازارها و مسجدها اطراف آن قرار گرفته‌اند.
 ۳. کشتزارهای واحدهایی که تک خانه‌هایی به صورت پراکنده در آن‌ها وجود داشته است.
- این استحکامات بستر و بلند گلی راه خندقی عمیق و وسیع خشک احاطه کرده است.

ارگ بم که جزو آثار معماری

گنبد سلطانیه

کارها و دستاوردهایش در مکان مناسبی بر سر جاده‌ی قدیمی ماد به بابل نصب کنند. نقش داریوش، به منظور تجسم اهمیت وی در مقایسه با دیگران، بزرگ‌تر تصویر شده، سمت چپ «مجلس» بیستون قرار دارد. بالای سر داریوش، نقش فروهر در حال پرواز نقر شده است. داریوش دست راست خود را به سوی فروهر دراز کرده و پای چپش را بر پشت گئومات مغ نهاده است. پشت سر داریوش، تصویر دو نفر ایستاده حجاری شده است و در مقابل داریوش، تصویر نه تن از اسرا دیده می‌شود.

کتیبه‌های تاریخی بیستون که به سه زبان و خط بابلی، عیلامی و فرس قدیم به یادگار مانده است. به نام کتیبه‌ی بزرگ و کتیبه‌ی کوچک شهرت دارد. کتیبه‌ی بزرگ شامل پرستش و اطاعت از «اهورامزدا»، نسب و شجره‌ی داریوش کبیر، و حوادث دوران سلطنت و عقاید و وصایای اوست. کتیبه‌ی کوچک نیز شامل حوادث دوران امپراتوری وی است. با این که این سنگ‌نگاره در کنار یکی از راه‌های پررفت و آمد و مهم قرار داشت، افراد زیادی آن را از نزدیک نمی‌دیدند. برای این که مردم امپراتوری بزرگ ایران پی ببرند که داریوش موفق به انجام چه کارهایی شده است، او فرمان داد تا نسخه‌هایی از این کارنامه تهیه کنند به همه‌ی استان‌های امپراتوری بفرستند و برای مردم باز بخوانند. نقش بیستون که از مهم‌ترین یادگارهای تاریخی

عوامل گوناگون تزئین گنبد سلطانیه عبارتند از: ۱. تزئینات آجری. ۲. تزئینات گچبری. ۳. کتیبه‌ها. ۴. کاشیکاری. ۵. تزئینات رنگ و نقاشی. ۶. تزئینات سنگی. ۷. تزئینات چوبی.

در طبقه‌ی هم‌کف بنای گنبد سلطانیه، تربتخانه با سردابی در زیر آن قرار دارد. تربتخانه از داخل مستطیل شکل است و در اضلاع شمالی و جنوبی این فضا، رواقی به‌طور متقارن ایجاد شده است.

پوشش سقف تربتخانه از سه واحد طاق و تونیره ساخته شده است و در ایوان ضلع جنوبی تربتخانه، ورودی سردابه قرار دارد.

این ساختمان یکی از باشکوه‌ترین آثار دوران اسلامی و از لحاظ بزرگی، سومین گنبد بلند جهان پس از «سانتاماریا» در شهر فلورانس ایتالیا، «اباصوفیه» در شهر استانبول ترکیه، و به لحاظ آجری بودن، اولین و عظیم‌ترین گنبد جهان محسوب می‌شود.

این گنبد روز ۱۹ تیر ۱۳۸۴ در فهرست میراث جهانی به ثبت رسید.

۸. بیستون

پس از آن که داریوش، امپراتوری ایران را به دست گرفت، برای این که همه‌ی مردم امپراتوری خویش را در جریان قرار دهد، دستور داد سنگ‌نشته‌ی بزرگ از همه‌ی

منحصر به فرد است و اولین بنای عظیم خشتی جهان محسوب می‌شود. در ۱۲ تیرماه ۱۳۸۳ در فهرست میراث جهانی به ثبت رسید.

۷. گنبد سلطانیه

بنای گنبد سلطانیه که مظهر تجلی هنر، ذوق، زیبایی و شکوه خاصی است در سال ۷۰۳ ق.م توسط سلطان محمدخدا بنده (الجبایتو) ساخته شد. معمار بنا، علیشاه تبریزی است. که کار ساخت بنا را نیز به انجام رساند. ساخت بنا که براساس اصول معماری منحصر به فرد زمان خود صورت گرفت، ۱۳ سال به طول انجامید. پلان بنا به شکل هشت ضلعی است که هشت ایوان و هشت مناره دارد. گنبد سلطانیه به گونه‌ای کاملاً خاص و ابتکاری، با طرح جناغی بنا شده است. به علاوه از نوع دو پوشه‌ی پیوسته است، به طوری که دو پوسته به موازات همدیگر قرار گرفته‌اند. این گنبد با قطر دهانه‌ی ۲۵/۶۰ متر، بزرگ‌ترین گنبد معماری اسلامی ایران است و بدون هیچ‌گونه پشت بند، سرمنار یا شانه ساخته شده است. ضخامت پوشش آن، از پایه به طرف نوک، کاهش می‌یابد که ناشی از ضرورت سبکی و استحکام بوده است. طاق گنبد از بیرون ۱/۴۰ و ارتفاع آن ۱۹ متر است که در بیرون با کاشی‌های زیبایی فیروزه‌ای پوشش یافته است.

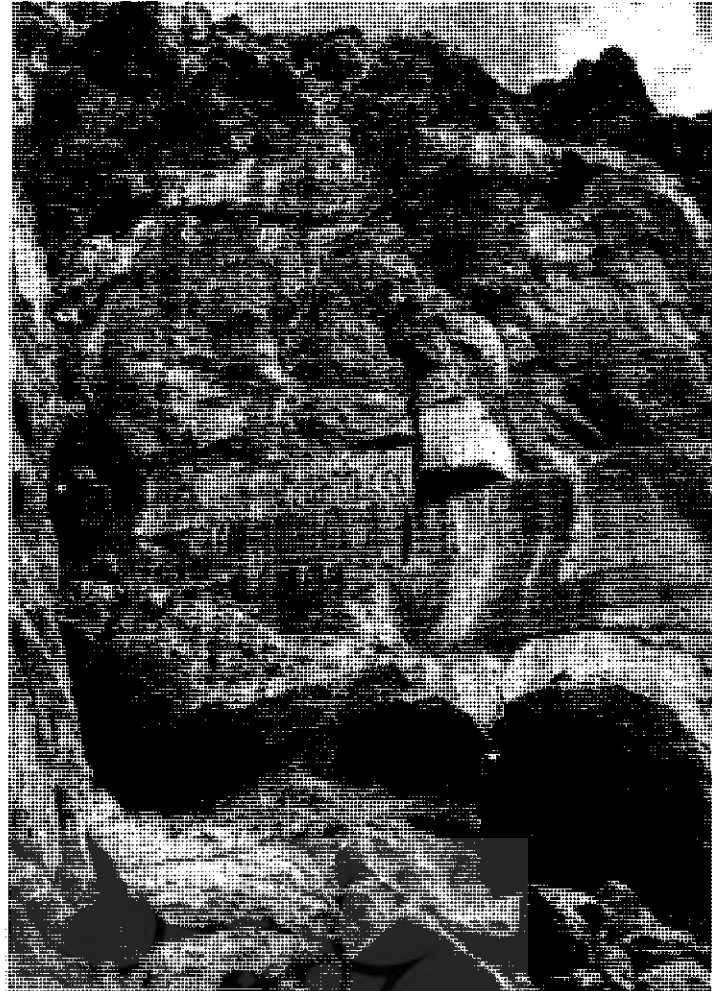
به سناتور می‌رود. در نخستین سال سلطنت
دار پیش حجاری شناختند.

مجسمه‌های هرگول

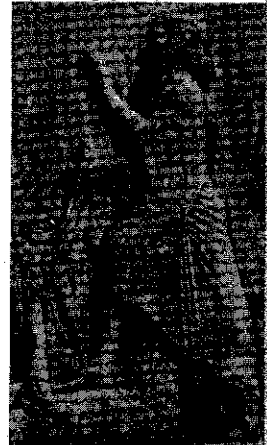
ساختن معابری کوه بیستون در از نقش
حلیه طاقتی، سینه سیاحت، ملت و عظمت
کشور کهنش را در بر گرفته‌اند. در یومین
ماه سال ۱۳۳۴، آثار گوانی که برای امانت‌راند
جدید در بنه‌های کوه بیستون آثار می‌گرفتند
مجسمه‌های بسیار بزرگی را که لایحه‌ای از
شاهنشاهی از زیر خاک نمایان بود پیدا کردند.
از وضع ظاهر این مجسمه و نقش‌های
اطراف آن چنین بر می‌آید که سازنده‌ی این
آثار خواسته است، شخص می‌تواند خوش
پای تر نشی، در حال استراحت، نشانی
تاریخ شناخت مجسمه‌ها، سال ۱۳۳۴
بر می‌گردد. پشت سر مجسمه‌ها
نقش‌هایی به خط پهلوی کهن
در بیستون هم مشاهده می‌شود.
چشمه‌سازین وجود آثار و مجسمه‌ها
آنهاست که بارها کشف می‌شود.
تنامیه‌ها سر ستون‌ها در بیستون
بیستون کاشانی معتدل به
دیگر آثار باستانی بیستون
خرابه‌ها، سر ستون‌ها، باقی‌مانده‌های
دیوار قدیمی در بیستون
برد.

از آثار بیستون
استثنای هر مجسمه‌ها
سه هزاره پیش از میلاد

نگاره داریوش در بیستون

بیستون به شرح زیر یاد کرد:

شده‌ای که به طور متفرق در دامنه‌ی کوه بیستون و نقاط مختلف دهکده به چشم می‌خورند، احتمال داده می‌شود که ساختمان عظیمی برپا بوده است.

کاروانسرا

بنایی که جبهه‌ی شرقی آن در کنار جوی معروف بیستون قرار گرفته است، از دو ردیف و در برخی جاها از سه ردیف سنگ تشکیل شده است. قطعات سنگ‌های به کار رفته تقریباً یک متر ارتفاع دارند. نمای جلو توسط شش پیشامدگی که به شکل برج هستند، تقسیم شده است. در سمت شرقی این بنای تاریخی، بندکشی دقیق، صاف و همواری بین قطعات سنگ‌ها انجام شده است. این جا را یک عمارت ساسانی شناخته‌اند که به مرور زمان ویران گردیده است و در روزگار اسلامی، از دیوارهای محکم و پایربای آن و مصالح فراوانش، کاروانسرای ساخته‌اند.

ساختمان

بنیان یک ساختمان مفصل که اغلب خانه‌ها و بازار فعلی بیستون بر آن پی ریزی شده‌اند، در دهکده‌ی بیستون مشخص است. از سنگ‌های نیمه تراش و تراشیده

کاروانسرای کهن بیستون و سنگ‌های پراکنده‌ای که در نقاط گوناگون بیستون دیده می‌شود. این علائم یا به صورت علائم خانوادگی هستند و یا به صورت اسم افراد یا کارگاهی که این سنگ‌ها را تراش داده‌اند.

غار تاریخی بیستون

بر دامنه‌ی کوه بیستون و بالای سر مجسمه‌ی هرکول، غاری معروف به غار «شکارچیان» قرار دارد. این غار در سال ۱۹۴۹، توسط پروفسور کارلستون کون حفاری شد. به عقیده‌ی وی، این غار در دوره‌های تاریخی متفاوت، از جمله دوره‌ی جمع‌آوری غذا و دوره‌ی کشاورزی، مورد استفاده قرار گرفته است. اما دوره‌ی استقرار در این غار، با توجه به اشیاء به دست آمده، دوران نئولیتیک است. تکه سفال‌های دست‌ساز خشن و خشت پخته، و ابزار سنگی کوچک و ظریف، متعلق به این دوره هستند.

شیر سنگی

در زیر تنه‌ی مجسمه‌ی هرکول در بیستون، نقش شیری دیده می‌شود که طول آن از سر تا دم ۲۰۰ سانتی‌متر و بلندی دم آن ۱۱۴ سانتی‌متر است. آن را در هزاره‌ی دوم پیش از میلاد از سنگ کوه تراشیده‌اند.

نقش میتریدات اشکانی

زیر کنیبه‌ی هخامنشی بیستون، کهن‌ترین نقش برجسته‌ی پارتی که تا امروز شناخته شده است، مشاهده می‌شود. این نقش از نظر هنری فاقد هرگونه حرکت و از لحاظ تکنیک هنری، کودکانه و نویاست.

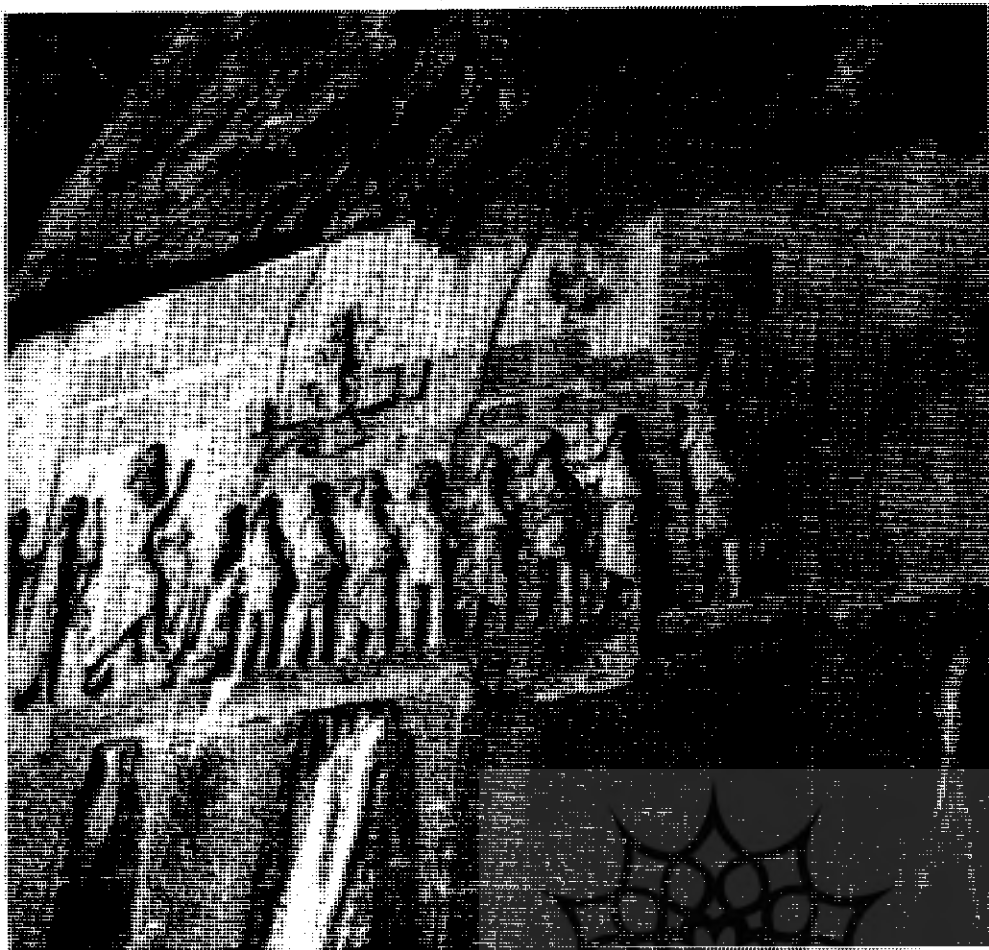
باغ

احتمال می‌دهند، به فاصله‌ی حدود ۴۵۰ متر از نخستین عمارت مکعب شکل بیستون (کاروانسرا)، به طور مستقیم روبه رودخانه‌ی گاماسب در اراضی مزروعی دهکده‌ی بیستون، باغی از روزگار ساسانیان بوده است. نگاشته‌اند که این باغ در روزگار آبادانی شکل مستطیل و چهار خیابان داشته است.

فراهات تراش

در محلی در جنوب غربی نقش‌ها و کتیبه‌ی معروف بیستون که قریب ۳۰۰ متر

کتیبه‌ها و نگارها در بیستون

با نقش‌ها و کتیبه‌ها فاصله دارد، به شکل صفحه‌ای مستطیل، کوه بیستون را تراشیده‌اند و ظاهراً آن را برای نقش‌ها و کتیبه‌ای مهیا کرده بودند. اهل محل آن را فرهادتراش یا «تخت فرهاد» می‌نامند که لابد دلیل تاریخی داشته است. برخی احتمال داده‌اند که در این جا تصمیم داشته‌اند، پرستشگاهی برپا کنند و این احتمال را یک ساختمان قدیمی‌تر که در شمال حجاری‌ها و کتیبه‌ی بزرگ داریوش در ارتفاعات کوه نزدیک نقش پارتی قرار دارد، تقویت می‌کند.

در سال ۱۸۰۲، معلمی در گوتینگن آلمان، به نام گئورگ فریدریش گروته‌فند موفق شد، نخستین نشان‌های خط میخی فارسی باستان را بازخواند. او برای شروع کار متن کوچکی از تخت‌جمشید را انتخاب کرد. خط میخی فارسی باستان تنها خط میخی است که میان واژه‌ها نشان فاصل دارد. وقتی گروته‌فند نوشته را به دقت بررسی کرد، متوجه شد که از مجموعه‌ی چند نشان بیش‌تر از بقیه استفاده شده است. او دریافت که این واژه در خط‌های اول و دوم و سوم، هر بار پس از نشان فاصل قرار گرفته است. گروته‌فند واژه‌ی «شاه» را برای این واژه در نظر گرفت. با این گام، نخستین نشان‌های فارسی باستان باز خوانی شدند و ترجمه‌ی کامل سنگ نبشته چنین به دست آمد:

«داریوش، شاه بزرگ، شاه شاهان، شاه کشورها، پسر ویشناسب هخامنشی که این تَجر را ساخت.»
اما نخستین کسی که ترجمه‌ای قانع‌کننده از یک کتیبه‌ی فارسی باستان به دست داد، یک انگلیسی به نام هنری کرسویک راولینسون بود که در سال ۱۸۳۸، کشف خود را به صورت مقاله‌ای در «انجمن آسیایی سلطنتی» در لندن قرائت کرد. راولینسون، در سال‌های ۱۸۳۵ و ۱۸۳۶ قسمت فارسی باستان یک کتیبه‌ی سه‌زبانه را نسخه‌برداری کرد. این نوشته در محل مرتفعی در دل یکی از کوه‌ها در بیستون، واقع در غرب ایران کنده شده بود. در سال ۱۸۴۴، بار دیگر به همان ارتفاع صعود کرد تا بخش بابلی آن را نیز نسخه‌برداری کند. این کار سه سال به طول انجامید. او با استفاده از طناب و نردبان، عمود بر صخره‌ی محل کتیبه، بالا کشیده

شد، و در حالی که به طرز خطرناکی در ارتفاع ۱۰۰ متری زمین معلق بود، نخست کتیبه‌ها را تمیز کرد و سپس از آن‌ها نسخه‌برداری نمود. وی ظرف مدت دو سال، از حدود ۶۰۰ علامت موجود ۲۴۶ علامت را به درستی کشف رمز کرد. انجمن آسیایی سلطنتی در سال ۱۸۵۲، کار پیش‌تاز او را منتشر ساخت. روز پنج‌شنبه ۲۲ تیر ماه سال جاری، در سی‌امین اجلاس «کمیته‌ی میراث جهانی یونسکو»، سرتاسر بیستون و اراضی اطراف آن به عنوان یک اثر تاریخی منحصر به فرد جهانی، جزو فهرست آثار جهانی قرار گرفت. مجموعه‌ی بیستون ۱۶۵۰ هکتار است.

منابع

۱. سلطان زاده، حسین. تخت‌جمشید (از ایران چه می‌دانم؟) ۳. دکتر پژوهش‌های فرهنگی. ۱۳۷۹.
۲. دایره‌المعارف بناهای تاریخی در دوره‌ی اسلامی (بناهای آرامگاهی)، مؤسسه‌ی انتشارات سوره.
۳. اصفهان نگین جهان. عکس رضا نوربختیار، تهران. ۱۳۸۳.

۴. یوپ، پروفیسور ایهام. معماری ایران. ترجمه‌ی کرامت‌الله افسر. انتشارات بساولی. ۱۳۶۵.
۵. اسکارچیا، جیان روبرتو. امکان هنری ایران. ترجمه‌ی یعقوب‌آزند. انتشارات مولی. چاپ اول. ۱۳۷۶.
۶. خیرنامه‌ی میراث فرهنگی و گردشگری.
۷. کخ، پروفیسور هاید ماری. از زبان داریوش. ترجمه‌ی دکتر پرویز رجبی. نشر کارنگ چاپ ششم. ۱۳۸۰.
۸. مشکوتی، نصرت‌الله. فهرست بناهای تاریخی و اماکن باستانی ایران. نشریه‌ی سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران. اسفندماه ۱۳۴۹.
۹. کرمانشاهان باستان. از آغاز تا آخر سده‌ی سیزدهم هجری قمری. چاپخانه وزارت فرهنگ و هنر.
۱۰. زنده‌دل، حسن و دستیاران. مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی استان کرمانشاه. نشر ایرانگردان. تهران. ۱۳۷۹.
۱۱. مک‌کال، هنرینا. اسطوره‌های بین‌النهرین، اسطوره‌های ملل ۲- ترجمه‌ی عباس مخبر. نشر مرکز. تهران. چاپ اول. ۱۳۷۳.